

ČAS KAPELJ

Pred začetkom izhajanja Kapelj leta 1966 je bil za nas študente ljubljanske univerze čas precej napet in nekako utesnjen. Primorci smo se sicer zbirali v klubih oz. kasnejšem Klubu primorskih študentov, vendar so ti klubi duhovno životarili, njihovi voditelji pa si gradili bodočo politično kariero. Še največ zadoščenja nam je prinašal Primorski akademski zbor »Vinko Vodopivec« z mladim in ambicioznim dirigentom Anonom Nanutom, ki si je med prvimi drznil vnesti v repertoar poleg partizanskih pesmi tudi cerkvenega Gallusa. Prav s tem zborom smo tudi prebijali t.i. železno zaveso ter odšli na turnejo v Grčijo, nato pa še v Italijo na tekmovanje v Arezzo, kjer je zbor dosegel prvo mesto.

Da je bil to čas tesnobnosti in tudi strahu, priča Slodnjakova afera. Našega priljubljene-ga profesorja na slavistiki so na lepem odslovili oz. upokojili. Njegovega asistenta Franceta Bernika pa vrgli iz službe. Povod: objava slovenske literarne zgodovine v nemščini, kjer je avtor obdelal tudi »belogardističnega pesnika« Franceta Balantiča. Tak je bil torej povojni slovenski kulturni prodor v Evropo!

Med nami študenti je završalo, saj si nismo znali razlagati tega brutalnega dejanja, kajti prof. Slodnjak je veljal za nesporno avtoriteto znanstvenika evropskega kova ter rodoljuba, ki je svojo pokončnost dokazal med vojno v Ljubljani. V tisku pa sta se tedaj proti Slodnjaku na široko razpisala Jože Kastelic in Dušan Pirjevec-Ahac. Bog jima grehe odpusti!

Stanoval sem v Akademskem kolegiju, kjer smo se Primorci zelo radi družili v neki sobici

v zgornjem nadstropju, ki smo ji pravili »Radio Primorska«. Sem je zahajal Tomaž Pavšič, tu so stanovali Andrej Černilogar, Ivko Spetič iz Ilirske Bistrice in še drugi. S Tomažem sva se bila sploh zblížala, saj je bil nepogrešljivi napovedovalec pri zboru, jaz pa nekaj časa zborov tajnik.

Vse lepo in prav, dokler me ni ob štirih zjutraj prišel prebudit dežurni študent, da moram takoj na notranjo upravo, na Prešernovo v Ljubljani. Kar streslo me je in začele so me obletavati kafkovske slutnje in misli. Kaj sem zagrešil? Kaj ima Udba proti meni? Kdo me je potunkal?

Zasliševalec, ki ga občasno videvam in ki uživa zasluženno pokojnino, ni bil grob ali nasilen. Prav zato me je še bolj skrbelo... No, iz vprašanj sem kmalu spoznal, da ima njegova ustanova široko razprostrto mrežo najrazličnejših špijonov ali po naše ovaduhov. Vedel je namreč, da se zbiramo v sobi, ki se imenuje Radio Primorska, a si ni bil na jasnem, o čem se pogovarjamo. Vedel je, da sem v slavističnem seminarju izjavil to in to o Slodnjaku in ko pridem domov v Štanjel, da grem včasih k maši. Bil je celo tako prijazen, da mi je dal vedeti, kdo mu je od vaščanov to povedal. Res je bil prijazen. Toda na koncu je prišel na dan z jasno besedo in grožnjo, naj se v bodoče pazim, s kom se družim in kaj govorim, češ da imam še srečo, kajti lahko bi končal na Golem otoku. Zdaj so se pač časi spremenili, je rekel. Že v naslednjem trenutku pa je bil spet slaček in je neprikrito ponudil kolaboracijo, češ da imam slabo štipendijo, ki mi jo lahko ukinejo, oni pa da imajo denar. Odvrnil sem, da za kaj takega nisem rojen oz.

da sem iz najinega razgovora spoznal, da jih imajo celo preveč.

Odhajal sem resnično žalosten in potr prav zaradi tega dejstva, da ne moreš skoraj nikomur ničesar več zaupati in da Udba zbira vsakršne podatke o tebi, kar se ti prej skoraj sanjalo ni. Kasneje sem zvedel, da je notranja uprava prav na tak način pridobivala svoje sodelavce, in sicer najprej z zastraševanjem, nato s ponujanjem denarja, privilegijev in celo položajev. Žal so mnogi klonili pod takšnim pritiskom. Kasneje, ko sem spoznal, kaj je počela NKVD v Sovjetski zvezi ter Pacepa v Romuniji in notranja uprava v Vzhodni Nemčiji ter podobne organizacije v baltiških državah, se mi zdijo naši »svinčeni časi« morda še kar znosni.

No in v te čase so začele kapljati idrijske Kaplje. Nepretenciozen naslov. Mogoče zaradi kamuflaže, češ kaj naj zakotna Idrija dá takega, da bi lahko vznemirila trden socialistični režim v Sloveniji? Potem še zunanji videz, ki je bil prej podoben kakemu osnovnošolskemu glasilu, ne pa resni reviji.

Z Idrijčani sem, razen z že omenjenim Tomažem Pavšičem, začel nekako prijateljevati kasneje, ko so Kaplje že dodobra dobile veter v svoja jadra in tudi spremenile zunanjo podobo. Tedaj sem sodeloval v reviji Obala, ki sem jo bil dve leti tudi urejal. Tako smo se Primorci s te in one strani meje občasno dobivali v Idriji, Novi Gorici, najčešče pa na Krasu, v Tupelčah, od koder smo pošiljali skupne »deklaracije«, v katerih smo zahtevali svobodo tiska in svoboden pretok informacij. To je bilo zlasti mišljeno zato, ker je veljal embargo za ves slovenski zamejski ter zdamski tisk. (Dobro se spomnim, da sem moral v ljubljanskem NUK-u dobiti posebno dovoljenje dr. Mirka Rupla za vpogled v slovensko zamejsko literaturo, ko sem pripravljaval diplomsko nalogo o Alojzu Rebuli.)

Tedaj sem se torej seznanil поблиže s kapljaši

in to z Vinkom Cudermanom, Jožetom Felcem, Milanom Božičem, Jožetom Čarjem in drugimi. Že zaradi teh poznanstev so bila ta srečanja primorskih revij dragocena. To, kar je bilo meni najbolj všeč, je bilo, da so Kaplje zaobjele ves primorski pa tudi sicer slovenski prostor. Takoj je tudi postalo razvidno, da izstopajo iz sivine drugih uradnih primorskih revij, kjer ni delovala samo avtocenzura, marveč so bile tudi v direktni odvisnosti od državnih sredstev. Prav zato pa so Kaplje vzbudile obilo simpatij in tudi pridobile precej sodelavcev, čeprav niso bili honorirani. Toda na drugi strani je tudi Udba dvignila ušesa, kajti Tito je večkrat ponavljal: »Neprijatelj ne spava!« Če so Kaplje lahko izhajale 7 let, je mogoče pripisati dejstvu, da so jih spočetka ignorirali kot provincialno revijo, ki bo slejkoprej ostala brez sodelavcev. Toda ko so spoznali, da revija prerašča lokalne okvire ter da se začena ostala Slovenija odzivati, so ji odrezali sleherna sredstva in tako je morala umolkneti. Lahko si samo zamišljam, pod kakšnim pritiskom Udbe ter drugih so tedaj živeli uredniki in izdajatelji te revije! Kajti Kaplje so zbrale v svoj krog tako rekoč vse najboljše, kar je tedaj premogla ne samo Primorska, marveč tudi Ljubljana, tako v esejistiki, polemiki, kakor tudi sodobni poeziji in prozi. Lahko mirno zapišem, da je bila to pravšnja angažirana revija. Zato sem se tudi rad odzval vabilu prijatelja Tomaža Pavšiča, naj sodelujem. In res sta izšla dva moja prispevka v 5. in 6. številki Kapelj. To si danes štejem v posebno čast, čeprav se nimam za kapljaša, marveč sem spadal med njihove simpatizerje.

Pred kakim letom sem kapljašem dal idejo, da bi Kaplje ob 20-letnici prenehanja izhajanja ponatisnili, saj bi v slovenskem kulturnem prostoru vzbudile veliko pozornost, kajti ob njihovem resničnem izhajanju so bile nekakšna underground revija, ki so jo poznali le redki izobraženci, morda bolje domačini. Pri tem naj bi sodelovala naša

primorska založba Lipa, ki jo zdaj vodim. Toda v odboru je prevladala ideja, da bi ob tem jubileju raje izdali zbornik. Vsekakor pozdravljam tudi to pobudo, čeprav sem še vedno prepričan, da bi bil ponatis koristen, kajti če danes prelistavam Kaplje, vidim, da je zapisanih še toliko aktualnih idej, ki bi bile pravšnje tudi v današnjem času. Prav ta čas

pa so izdatno pripomogle ustvarjati prav Kaplje, njihovi uredniki ter živi ter žal že pokojni avtorji. Mogoče bo ta moja ideja realizirana ob kakšni drugi obletnici ter ob ugodnejših finančnih razmerah, kot so danes.

V Kopru, 30.9.1992.